

Sygn. akt VIII U 1771/16

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 7 czerwca 2016 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Ł. zobowiązał A. P. do zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku za okres od 01.07.2015 roku do 31.03.2016 roku w kwocie 9800,19 złotych, w tym dodatek pielęgnacyjny w kwocie 1874,03 zł i odsetek za okres od w kwocie 421,33 zł.

/decyzja k 86 akt ZUS/.

W odwołaniu z dnia 5 lipca 2016 roku skarżąca wniosła o zmianę decyzji z dnia 7 czerwca 2016 roku podnosząc, iż wcześniej organ rentowy zobowiązywał ją już do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, ale nie wskazał jakie to miały być świadczenia. Nadto wskazała, że sądząc po symbolu w niniejszej sprawie chodzi o rentę rodzinną, która to nie powinna być jej odebrana w całości, a jedynie ulec zmniejszeniu. W kolejnym piśmie dodatkowo podniosła, że nie została pouczona o tym, iż świadczenie nie będzie jej przysługiwało w przypadku osiągnięcia przychodu.

/odwołanie k 2-4, pismo k 15-16/.

Organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie wniósł o oddalenie odwołania. ZUS podał, że A. P. miała od 1975 roku przyznaną rentę rodzinną w drodze wyjątku, zaś w 2002 roku została pouczona, że taka renta nie przysługuje w razie osiągnięcia przychodu z tytułu wykonywania pracy zarobkowej albo prowadzenia działalności gospodarczej.

/odpowiedź na odwołanie k 8/.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

A. P. urodziła się (...).

Wnioskodawczyni od marca 1975 roku pobierała rentę rodzinną z dodatkiem pielęgnacyjnym, przyznaną w drodze wyjątku po śmierci matki zmarłej 1 lipca 1974 roku.

/decyzja k 1 akt ZUS/.

Pismem z dnia 7 listopada 2002 roku, doręczonym skarżącej w dniu 12 listopada 2012 roku, organ rentowy pouczył A. P., że świadczenie przyznane w drodze wyjątku nie przysługuje w razie osiągnięcia przychodu z tytułu wykonywania pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Organ wskazał dodatkowo, że niezależnie od daty, od której przyznano świadczenie wyjątkowe, osiągnięcie przychodów spowoduje wstrzymanie świadczenia

/pismo k 61 akt ZUS, zwrotne poświadczenie odbioru pisma k 62 akt ZUS/

Jednocześnie od dnia 1 października 2003 roku skarżącej przyznano prawo do renty socjalnej.

/decyzja k 6 akt ZUS/.

Od dnia 8 czerwca 2015 roku A. P. podjęła zatrudnienie w (...) spółce z o.o. sp. k. w S. z wynagrodzeniem miesięcznym 2800 zł

/bezsporne/.

Decyzją z dnia 24 kwietnia 2016 r. organ rentowy zobowiązał wnioskodawczynię do zwrotu nienależnie pobranej renty socjalnej za okres od dnia 1 września 2015 roku do dnia 31 grudnia 2015 roku w kwocie 2958,32 zł

/decyzja k. 16 akt ZUS/

Decyzją z dnia 7 czerwca 2016 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Ł. zobowiązał A. P. do zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku za okres od 01.07.2015 roku do 31.03.2016 roku w kwocie 9800,19 złotych, w tym dodatek pielęgnacyjny w kwocie 1874,03 zł i odsetek za okres od w kwocie 421,33 zł.

/ decyzja k 86 akt ZUS/.

Decyzją z dnia 20 lipca 2016 roku ZUS wstrzymał skarżącej wypłatę renty rodzinnej w drodze wyjątku ze względu na osiągnięcie przychodu

/decyzja k 89 akt ZUS/.

W spornym okresie renta rodzinna w drodze wyjątku została A. P. wypłacona.

/bezsporne/.

Powyższy stan faktyczny był między stronami bezsporny, Sąd ustalił go w oparciu o powołane dokumenty.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Odwołanie nie zasługuje na uwzględnienie.

Zgodnie z dyspozycją art. 138 ust 1 ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. nr 39, poz. 353 z póź. zm.) osoba, która nienależnie pobierała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu, przy czym za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust 1 uważa się:

1. świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności ustania lub zawieszenia prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;
2. świadczenia przyznane lub wypłacane na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia. Ponadto za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust 1 uważa się również świadczenia wypłacone w przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu.

Natomiast według ust 4 nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń za okres dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenie zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, a mimo to świadczenia były jej nadal wypłacane, w pozostałych zaś wypadkach – za okres dłuższy niż 3 lata z zastrzeżeniem ust. 5.

Na mocy art. 84 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. nr 137, poz. 887 ze zm.) osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego

Cytowany przepis art. 138 definiuje świadczenie nienależne podlegające zwrotowi, jako m. in. świadczenie wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania.

A zatem podstawą uznania świadczenia za nienależne jest zaistnienie okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenia prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń. Chodzi tu o okoliczności, które nie istniały w chwili przyznania świadczenia, natomiast powstały w czasie jego pobierania.

Zgodnie z dyspozycją art. 83 ust. 1 ubezpieczonym oraz pozostałym po nich członkom rodziny, którzy wskutek szczególnych okoliczności nie spełniają warunków wymaganych w ustawie do uzyskania prawa do emerytury lub renty, nie mogą - ze względu na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek - podjąć pracy lub działalności objętej

ubezpieczeniem społecznym i nie mają niezbędnych środków utrzymania, Prezes Zakładu może przyznać w drodze wyjątku świadczenia w wysokości nieprzekraczającej odpowiednich świadczeń przewidzianych w ustawie.

Treść powyższego przepisu jednoznacznie wskazuje, że w trybie szczególnym Prezes ZUS może przyznawać emeryturę bądź rentę w przypadku braku spełniania określonych ustawą warunków do uzyskania tych świadczeń. Zasadą jest, że w ramach art. 83 ust. 1 rozpatruje się prawo do świadczenia, o które dana osoba ubiegała się w postępowaniu zwykłym i którego odmówiono ze względu na brak spełnienia ustawowych warunków.

Świadczenia wyjątkowe mogą ulec wstrzymaniu, jeśli zmieniają się okoliczności stanowiące podstawę ich przyznania (wyrok NSA w W. z dnia 24 sierpnia 2000 r., (...) SA 872/00, niepubl.).

Zgodnie z wyrokiem SN z dnia 18 października 2004 r., I UK 123/04 (OSNPUSiSP 2005, nr 10, poz. 148, z aprobowaną co do zasady glosą K. Antonowa) decyzja oddziału ZUS dotycząca zmian w prawie do świadczeń przyznanych w drodze wyjątku na podstawie art. 83 ust. 1, w tym także decyzja o ustaniu prawa do nich (wstrzymaniu wypłaty), jest decyzją, od której przysługuje odwołanie do sądu ubezpieczeń społecznych. Sąd Najwyższy potwierdził dopuszczalność drogi sądowej przed sądem powszechnym w sprawach zainicjowanych odwołaniem od decyzji wstrzymującej wypłatę świadczenia z art. 83 ust. 1 w wyroku z dnia 9 stycznia 2012 r., III UK 36/11, LEX nr 1163962.

Możliwość odwołania powinna być zachowana w sytuacji wydania decyzji o zwrocie nienależnie pobranego świadczenia wyjątkowego (zob. wyrok SA w Katowicach z dnia 24 marca 2011 r., III AUa 1820/10, LEX nr 1102958).

W świetle cytowanych przepisów oraz na tle ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd, decyzja organu rentowego zobowiązująca skarżącą do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia z tytułu renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku, zdaje się być całkowicie słuszna.

Bezspornym jest, że A. P. pobierała świadczenia zarówno z tytułu renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku (wraz z dodatkiem pielęgnacyjnym), jak i z tytułu renty socjalnej. Bezspornym jest również, iż od dnia 8 czerwca 2015 roku podjęła ona zatrudnienie w (...) spółce z o.o. sp. k. w S. z wynagrodzeniem miesięcznym 2800 zł.

W związku z osiągnięciem przychodu z tytułu zatrudnienia w tym okresie, organ rentowy wydał decyzję z dnia 24 kwietnia 2016 r., którą zobowiązał wnioskodawczynię do zwrotu nienależnie pobranej renty socjalnej za okres od dnia 1 września 2015 roku do dnia 31 grudnia 2015 roku oraz sporną decyzję z dnia 7 czerwca 2016 roku, którą zobowiązał A. P. do zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku za okres od 01.07.2015 roku do 31.03.2016 roku wraz z odsetkami. Jednocześnie decyzją z dnia 20 lipca 2016 roku ZUS wstrzymał skarżącej wypłatę renty rodzinnej w drodze wyjątku ze względu na osiągnięcie przychodu.

Tym samym nie jest zasadny zarzut skarżącej, że dokonała już ona zwrotu nienależnie pobranego świadczenia na mocy decyzji z dnia 24 kwietnia 2016 roku, gdyż decyzja ta dotyczyła zwrotu nienależnie pobranej renty socjalnej, zaś niniejsza decyzja dotyczy nienależnie pobranej renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku. I tylko od tej decyzji (dotyczącej zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku) wnioskodawczyni się odwołała, co wynika wprost z jej odwołania, w którym wskazuje zarówno datę decyzji, jak i jej symbol.

Chybiony jest również argument z odwołania, iż sporna renta rodzinna przyznana w drodze wyjątku nie powinna podlegać zwrotowi w całości, a jedynie w części.

Z uprawnień przewidzianych w art. 83 ust. 1 Ustawy, co wynika wprost z przepisu, mogą skorzystać ci ubezpieczeni (członkowie rodziny), którzy spełniają łącznie następujące wymogi: 1) skutek szczególnych okoliczności nie spełniają warunków wymaganych w ustawie do uzyskania prawa do emerytury lub renty; 2) nie mogą - ze względu na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek - podjąć pracy lub działalności objętej ubezpieczeniem społecznym; 3) nie mają niezbędnych środków utrzymania. (wyrok WSA w Warszawie z 16 marca 2011 r., (...) SA/Wa (...), LexPolonica nr 2537453).

Jako okoliczność szczególną w rozumieniu art. 83 ust. 1 należy rozumieć zdarzenie bądź trwały stan wykluczający aktywność zawodową konkretnej osoby z powodu niemożności przezwyciężenia ich skutków (wyrok NSA w W. z dnia 7 marca 2001 r., (...) SA (...), LEX nr 53784). Zdarzenie to musi mieć taki charakter, by uniemożliwiało ubezpieczonemu pracę (wyrok NSA w W. z dnia 11 października 2000 r., (...) SA 954/00, LEX nr 53788). Chodzi tutaj o niemożność podjęcia pracy lub innej działalności zarobkowej objętej ubezpieczeniem społecznym z powodu całkowitej niezdolności do pracy lub wieku. Istotnym jest, że wyłączona ma być możliwość podjęcia nie tylko pracy (w rozumieniu zatrudnienia), ale także innej działalności zarobkowej objętej ubezpieczeniem społecznym.

A zatem wbrew stanowisku odwołującej się, podjęcie zatrudnienia i uzyskiwanie z tego tytułu wynagrodzenia spowodowało sytuację, w której odpadły dwie podstawowe przesłanki przyznania prawa do świadczenia w drodze wyjątku tj. niemożność podjęcia pracy lub działalności objętej ubezpieczeniem społecznym i brak niezbędnych środków utrzymania.

W przedmiotowym stanie faktycznym nie mają zastosowania przepisy art. 104 Ustawy, na które powoływała się skarżąca.

Nie jest również zasadnym zarzut braku pouczenia o skutkach podjęcia zatrudnienia.

Przepis art. 138 ust. 2 pkt 1 wyżej cytowanej ustawy uzależnia zwrot uznanego za nienależnie wypłacone świadczenie od prawidłowego pouczenia o skutkach pobierania świadczenia bez podstawy prawnej.

Należy zauważyć, iż w aktach rentowych ZUS znajduje się pismo z dnia 7 listopada 2002 roku, którym to organ rentowy pouczył A. P., że świadczenie przyznane w drodze wyjątku nie przysługuje w razie osiągnięcia przychodu z tytułu wykonywania pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Organ wskazał dodatkowo, że niezależnie od daty, od której przyznano świadczenie wyjątkowe, osiągnięcie przychodów spowoduje wstrzymanie świadczenia. W aktach rentowych znajduje się również potwierdzenie odbioru tego pisma z datą jego otrzymania 12 listopada 2002 roku.

Jak słusznie podkreślił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 11 stycznia 2005 roku (I UK 136/04 OSNPiUS z 2005 r. nr 16 pozwany. 252) pouczenie o okolicznościach, których wystąpienie w przyszłości powoduje brak prawa do świadczeń, nie może odnosić się indywidualnie do pobierającego świadczenie, gdyż nie da się przewidzieć, które z okoliczności przewidzianych w licznych przepisach wystąpią u konkretnego świadczeniobiorcy. W takim sensie wystarczające jest przytoczenie treści przepisów określających te okoliczności. Jednakże pouczenie musi być na tyle zrozumiałe, aby pobierający świadczenie mógł je odnieść do własnej sytuacji. Ponieważ pouczenie dotyczy zmian w stanie faktycznym lub prawnym w stosunku do stanu istniejącego w dacie przyznania świadczenia, pobierający świadczenie musi mieć możliwość skonfrontowania zmian, jakie zaszły w jego przypadku, z treścią pouczenia.

W ocenie Sądu powyższe pouczenie było zrozumiałe i odnosiło się wprost do sytuacji wnioskodawczynie. Zgodnie z treścią wskazanego wyżej art. 138 Ustawy organ rentowy ma obowiązek pouczenia ubezpieczonego, natomiast nie może ponosić odpowiedzialności za jego działania bądź zaniechania, jeżeli pouczenie zostało dokonane i jest zrozumiałe. Trzeba podkreślić, iż organ rentowy w wymienionym pouczeniu wskazał wprost na skutki podjęcia działalności zarobkowej. Takie pouczenie nie zawiera żadnych wątpliwości interpretacyjnych. W kontekście takiej treści pouczenia stanowisko, iż wnioskodawczynie nie wiedziała o tym, że renta rodzinna przyznana w drodze wyjątku jej nie przysługuje w przypadku podjęcia zatrudnienia, nie może się ostać.

Zasadne jest także obciążenie wnioskodawczynie obowiązkiem uiszczenia odsetek.

Zgodnie z art. 84 ust. 1 ustawy z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.jedn.: Dz.U. z 2016r. poz. 887), osoba która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, z uwzględnieniem ust. 11.

W myśl ust. 11 wskazanego przepisu - jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ wypłacający te świadczenia o zajściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane, kwoty nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych podlegają zwrotowi bez odsetek za zwłokę.

Kluczowe znaczenie dla interpretacji obowiązku odsetkowego, również w kontekście odesłania do przepisów prawa cywilnego, ma właśnie wskazany ust. 11. Przepis ten zwalnia świadczeniobiorcę od obowiązku uiszczenia odsetek tylko w sytuacji, gdy sam powiadomił organ o braku podstaw do wypłaty świadczenia, a mimo to było ono wypłacane. W każdej innej sytuacji organ ma prawo naliczyć odsetki od nienależnie pobranych świadczeń.

Konsekwencją takiego uwarunkowania jest prawo do żądania zwrotu odsetek od nienależnie pobranych świadczeń, z wyjątkiem określonym w ust. 11. Świadczenia są niejako przyznawane „warunkowo” – pod warunkiem, że istnieje podstawa do ich wypłaty. Jeśli jej nie ma są nienależne.

Skarżąca nie poinformowała organu rentowego, w sprawie dotyczącej wypłacanej jej renty rodzinnej w drodze wyjątku, o fakcie podjęcia zatrudnienia i otrzymywania z tego tytułu dochodu.

W tej sytuacji uznać należy, iż pobrane przez wnioskodawczynię za sporny okres świadczenie rentowe w drodze wyjątku, było świadczeniem nienależnym, w rozumieniu przepisu art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, podlegającym obowiązkowi zwrotu wraz z odsetkami.

W świetle tych okoliczności, odwołanie wnioskodawczyni nie zasługiwało na uwzględnienie i na podstawie art. 477¹⁴ § 1 i § 2 k.p.c., podlegało oddaleniu.